

JAARGANG 27 NUMMER 42

BULLETTIN WIJNANDSRAD

Panhuysvijver - Wijnandsrade

**UITGAVE HEEMKUNDEVERENIGING
VRIENDEN VAN WIJNANDSRAD**

'Bulletin Wijnandsrade' is het informatieblad van de heemkundevereniging 'Vrienden van Wijnandsrade', dat twee keer per jaar verschijnt en telkens weer boordevol staat met een gevarieerd aanbod aan lokaal en regionaal getinte bijdragen over vroeger en nu. Mocht ook u een artikel willen schrijven (dan wel behoefte hebben om te reageren); dat kan en daarvoor hoeft u niet in de redactie van dit bulletin te zitten. Ook interesse en inspiratie? U kunt uw bijdrage of reactie inleveren bij een van de redactie-adressen (of mailen naar w.oehlen@planet.nl). Mocht u in het bezit zijn van oude foto's, kaarten, prenten, artikelen, enz., die betrekking hebben op Wijnandsrade en die u op een verantwoorde manier in beheer wilt geven of die u bereid bent te laten kopiëren, scannen of fotograferen; neem dan contact op met een van onze bestuursleden. Hetzelfde geldt voor historische attributen of (mogelijke) archeologische vondsten uit de bodem in en rondom Wijnandsrade. De namen en telefoonnummers van onze bestuursleden staan achter in dit bulletin.

Een abonnement op 'Bulletin Wijnandsrade' kost minimaal € 7,50 per jaar. Wij gaan er vanuit dat de leden die dit blad per post ontvangen hun bijdrage spontaan zelf verhogen. Mocht u uw abonnement over 2008 nog niet hebben betaald; ons rekeningnummer is 13.77.36.371, ten name van heemkundevereniging Vrienden van Wijnandsrade, Opfergeltstraat 3-f, 6363 BW Wijnandsrade.

Vandaag de dag staat er in veel huishoudens een computer en beschikken steeds meer mensen over een e-mailadres. Vermoedelijk geldt dit ook voor een groot aantal Vrienden van Wijnandsrade. Het zou ons flink wat tijd en porto-kosten schelen, wanneer wij onze berichten voortaan per e-mail zouden kunnen versturen. Daarom vragen wij onze leden, die over een e-mailadres beschikken, dat aan ons door te geven. U kunt uw e-mailadres sturen naar: ria.marell@home.nl. Uiteraard blijven wij onze berichten ook op de ouderwetse manier doorgeven aan de leden, die nog geen gebruik van internet maken.

Bij de voorpagina

Een van de nieuwe Ansichtkaarten, die onlangs zijn verschenen.

BULLETIN WIJNANDSRADE

Uitgave van de heemkundevereniging Vrienden van Wijnandsrade

Jaargang 27, nummer 42 (winter 2008)

Redactie

* Wiel Oehlen

* Jack Jetten

* Hans Toonen

* Eppo Brongers

Fotografie

* Jan Jansen (tenzij anders aangegeven)

Grafische vormgeving

* Cyril van de Weyer

Redactie-adres

* Swier 47, 6363 CL Wijnandsrade, w.oehlen@planet.nl
(tevens het secretariaat van de heemkundevereniging)

INHOUDSOPGAVE

* Van de voorzitter	pag. 4
* Heemkundige berichten	pag. 6
* Rector Jos Cremers, De oprichter van het Natuurhistorische Museum van Maastricht vestigt zich in Wijnandsrade	pag. 13
* Uit de oude doos	pag. 19
* De fundamenten van het oude Panhuys	pag. 20
* De Heerlense bankier Dupont en zijn kortstondige bemoeienis met Wijnandsrade	pag. 22
* Nieuwe ereleden	pag. 28
* 'Pro Ecclesia' voor Jo Berger	pag. 29
* Pastoor Wolfgang Coenen van Wijnandsrade als landdeken van Valkenburg (maar niet onomstreden)	pag. 30
* Pas verschenen	pag. 39
* Math Marell komt nog altijd graag naar de basiliek van Sittard	pag. 47
* Naar alle schijn	pag. 49
* Heimwee naar de vorige eeuw	pag. 51
* Marcia Luyten vol warmte over Wijnandsrade	pag. 53
* Vers bloed	pag. 56
* Colofon	pag. 57

Van de voorzitter

Beste Vrienden van Wijnandsrade, heemkundig gezien zijn we een actieve vereniging. Kijkt u maar naar dit Bulletin, dat als een heerlijk cadeautje voor de feestdagen bij u in de bus valt. Er staat zoals altijd veel informatie in ons Bulletin en al die informatie is nog leesbaar opgeschreven ook. Ik wil hier graag de redactie bedanken voor haar steeds terugkerende ijver om ons te verwennen met leesbare en wetenswaardige artikelen – na elke aflevering van het Bulletin voelen we ons weer een beetje meer verbonden met Wijnandsrade.

Beste Vrienden, we zijn niet alleen heemkundig actief, we denken ook vooruit. En dus praten we bij de Vrienden regelmatig over verjonging. In dit Bulletin kunt u lezen en zien dat ons jongste bestuurslid, Esther Steins, ook daadwerkelijk voor verjonging heeft gezorgd: ze is moeder geworden van Yves. Voor de historici onder ons: in de 25 jaar dat we bestaan, is het bij mijn weten niet eerder voorgekomen dat een bestuurslid van de Vrienden moeder is geworden. De vader van Yves, Ruud Kerkckhoffs, is ook een geboren en getogen Rödadsjer Jong. We mogen daarom aannemen dat we met de komst van Yves al een Vriend in de toekomst hebben. En daarmee hebben we naast ‘heimwee naar de vorige eeuw’, zoals Wim Dubois in zijn nieuwe boek schrijft (zie het artikel in dit Bulletin), ook al een nieuwsgierig verlangen naar wat komen gaat. Hoe zullen wij ons Wijnandsrade overdragen aan de generatie van de pasgeboren Yves over, zeg, 25 jaar? Laten we hopen dat Yves, ook al groeit hij op Terworm op, later met evenveel warmte kan terugblikken op Wijnandsrade en de Wijnandsraadse mensen als de journaliste Marcia Luyten in haar interview in dit Bulletin.

Buiten het Bulletin om zijn we ook actief, beste vrienden. U heeft vast het kleine kookboekje gezien dat we op 2 december hebben gepresenteerd: ‘Smaakmakers van Wijnandsrade’. Het maken van dit boekje was een feest, geïnspireerd door het Kunst- en Folklorefestival dat dit jaar als thema had ‘Limburgse culinaire cultuur’. Dank aan Jo Luyten en de mannen en vrouwen van Wijnandia voor dit thema

en dit festival. Het thema heeft de Vrienden nieuwsgierig gemaakt naar de alledaagse eetcultuur in Limburg. Wat herkennen we van de beroemde Bourgondische eetcultuur in Limburg, als we Wijnandsraders, toch echte Limburgers, gewoon vragen om een recept met een verhaaltje erbij in te leveren voor een Wijnandsraads kookboekje? Het resultaat is een verrassend, zeer bruikbaar en stijlvol vormgegeven boekje geworden met traditioneel Limburgse gerechten, maar ook met gerechten uit de wereldkeuken. Het boekje mag in geen enkel huishouden in Wijnandsrade ontbreken. U kunt het via de Vrienden met korting bestellen of in Wijnandsrade kopen in 't Sjtüpke en het Sjöpke en in Nuth bij kantoorböekhandel Claessens.

We wensen u allen een Zalig Kerstfeest en een gelukkig, actief en echt Raödsjer 2009.

Wilfried Dabekaussen

Heemkundige berichten

Cultuur- en Folklorefestival

Ondanks de slechte weersomstandigheden bezochten ruim 4.500 liefhebbers van cultuur, folklore en antiek op zaterdag 23 en zondag 24 augustus het 36ste Cultuur- en Folklorefestival van Wijnandsrade. Het evenement was dit jaar opgebouwd rondom de thema's 'Wijncultuur der beide Limburgen' en 'Het harde mijnwerkersleven'. De aanwezigen konden daarnaast genieten van een hoogwaardige antiekbeurs en een gevarieerd aanbod aan theater, volksmuziek, troubadours, dans en oude ambachten. De organisatie van het festival lag te doen gebruikelijk in handen van handbalvereniging Wijnandia, die opnieuw kon rekenen op de belangeloze inzet van meer dan 120 vrijwilligers. Om alvast te noteren: op zaterdag 22 en zondag 23 augustus 2009 vindt het volgende Cultuur- en Folklorefestival plaats.

Cultuur- en Folklorefestival

Ansichtkaarten

Een persoonlijke groet via een e-mailbericht of een sms'je. Leuk, maar het kan niet op tegen een doodgewone Ansichtkaart. Maar die waren in ons dorp al jarenlang niet meer te krijgen. Onze heemkundevereniging speelde op die blijvende behoefte aan ouderwetse Ansichtkaarten in door tijdens het Cultuur- en Folklorefestival maar liefst 6 nieuwe exemplaren te presenteren, met fraaie afbeeldingen van karakteristieke plekjes uit Wijnandsrade en de omringende gehuchten. De kaarten kosten € 0,50 per stuk en zijn te koop bij het plaatselijke steunpunt van TNT-post (Opfergeltstraat 7/9), in herberg De Preuverie (in het kasteel) en bij kantoorboekhandel Claessens (in Nuth).

Nieuwe Ansichtkaart

Open Monumentendag

De Open Monumentendag stond dit jaar landelijk in het teken van het thema 'Sporen'. Binnen de gemeente Nuth werden in dat kader diverse activiteiten ontplooid, waarbij aandacht werd besteed aan interessante plekjes en gebouwen, waar menigeen normaal gesproken ongemerkt aan voorbij zal lopen. De vele bezoekers die op die stralende nazomerdag Wijnandsrade aandeden werden in en rondom het kasteel onder andere langs de Motte, de Lourdesgrot en het oude kerkhof (met zijn imposante Missiekruis) geleid. Daarnaast organiseerde onze heemkundeverenging die dag, in nauwe samenwerking met IVN / Nuth, een tweetal wandelingen in en rondom Wijnandsrade, met speciale aandacht voor de natuur en bijzondere gebouwen en monumenten.

Open Monumentendag

Concert Cantus ex Corde

Op zondag 16 november verzorgde het gerenommeerde mannenkoor Cantus ex Corde, onder leiding van dirigent Pierre Willems, een concert in de St. Stephanuskerk. Een goed gevulde kerk genoot die middag met volle teugen van een gepassioneerd optreden. 'Cantus ex Corde' betekent niet voor niks 'zingen vanuit het hart'. De opbrengst van het concert bedroeg maar liefst € 1.027,35; een bedrag dat volledig ten goede zal komen van de hoognodige restauratie van de glas-in-loodramen van onze kerk. Het optreden van Cantus ex Corde was een initiatief van de stichting tot Behoud van de St. Stephanuskerk van Wijnandsrade, dat van harte werd ondersteund door het Kerkbestuur en de heemkundeverenging. De stichting tot Behoud van de Stephanuskerk is in 1992 opgericht, naar aanleiding van een aardbeving die in de nacht van de dertiende april van dat jaar Limburg op zijn grondvesten deed trillen en die aanzienlijke schade in de muren en gewelven van de St. Stephanuskerk heeft aangericht. Mede dankzij de inzet van deze stichting is die schade in de daaropvolgende jaren weer hersteld.

Cantus ex Corde

Ledenvergadering 2009

Om alvast te noteren: de volgende algemene ledenvergadering van onze heemkundevereniging vindt plaats op maandag 9 maart 2009 (in het 'robijnen' Gemeenschapshuis, aanvang 19.30 uur). Na afloop van de (korte) vergadering zal een boeiende presentatie worden verzorgd over een actueel thema (nadere informatie daarover volgt nog).

Wiel Oehlen

Rector Jos Cremers

De oprichter van het Natuurhistorische Museum van Maastricht vestigt zich in Wijnandsrade

Een van de markantste figuren die Hoensbroek heeft voortgebracht is wel Jos Cremers, de latere rector en oprichter van het Natuurhistorisch Genootschap Limburg en het Natuurhistorische museum te Maastricht. Vijf jaar vertoefde hij in Wijnandsrade. In 1939 werd hij gepensioneerd en op 29 augustus 1945 huurde hij het herenhuis Niethuizen nummer 125 in Wijnandsrade. Daar woonde hij met zijn huishoudster Antje Schürmann. Een jaar voor zijn overlijden op 30 oktober 1950 keerde hij terug naar de Abtstraat 4 in Maastricht. Antje ging niet mee. Zij trok in bij familie in Wijck.

Jos (Pius Joseph) Cremers werd geboren in de Aldenhof in Hoensbroek op 12 juni 1873 als zoon van Louis (Ludovicus) Cremers en Maria Josepha Senden, beiden van Hoensbroekse origine. Op zesjarige leeftijd verhuisde hij met zijn ouders naar de hoeve Haagsittard in Broeksittard, een alleenliggende boerderij 3 km buiten de Putpoort van Sittard. Hij ging naar de lagere school in Meerssen, waar hij bij zijn heerom verbleef, die daar kapelaan was. In Sittard volgde hij het Jezuietencollege, waarna hij naar het seminarie in Rolduc vertrok. In 1899 ontving hij in Roermond zijn priesterwijding. Tot zijn eigen verbazing benoemde Rolduc hem als jong priester tot professor en histoire naturel, een terrein waarop hij volledig onbekend was. Op kloosterscholen was dit een gebruikelijke gang van zaken. In Rolduc ging men van het standpunt uit: al smedend wordt men smid of in Rolduc er voertaal: la position fait l'homme. Dit leidmotief heeft de latere Rector steeds voor ogen gestaan en heeft hem gestimuleerd bij zijn natuurhistorische studie. Afleidend uit mededelingen van zijn leerlingen was hij als leraar zeer geliefd, niet alleen omdat zijn manier van lesgeven erg afweek van het gewone patroon maar ook omdat de lessen vaak opgeluisterd werden door levend materiaal zoals kikkers en vleermuizen. Hij sprak

Jos Cremers (uit het archief van de heemkundevereniging)

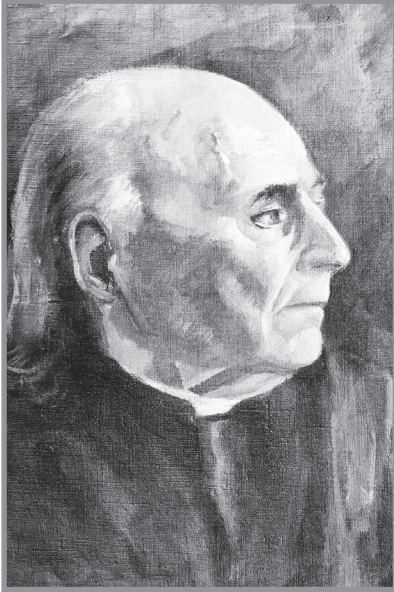

*Het herenhuis Niethuizen toen rector Cremers daar woonachtig was
(uit het archief van de heemkundevereniging)*

gemakkelijk en boeiend en werd vaak gevraagd voor feestpreken. Tot 1909 bleef Cremers als plant- en dierkundige verbonden aan Rolduc, waar hij begon met het aanleggen van een collectie vlinders. Van 1909 tot 1913 was hij kapelaan van de parochie Breust-Eysden, waar hij naast de zielzorg veel tijd stak in het verzamelen van zeldzame planten en dieren, waarover hij in een vaste rubriek in de 'Limburger Koerier' publiceerde. Deze artikelen brachten hem in contact met de hoofdredacteur van de Limburger Koerier: Jac. P van Term. Samen namen zij het initiatief voor de oprichting van een Limburgse natuurhistorische bond. In Breust was hij terechtgekomen in de geboorteplaats van Eugène Dubois, die tien jaar daarvoor op Java de mensaap *Pithecanthropus erectus* ontdekt had. Het is niet bekend of zij hier persoonlijk met elkaar kennismaakten; wel kwam de rector bij de familie Dubois thuis.

Op 27 november 1910 stichtte hij samen met van Term en dr. A. de Wever uit Nuth het Natuurhistorisch Genootschap, dat bij aanvang nog maar 18 leden telde. Twee jaar later legde rector Cremers de grondslag voor het Natuurhistorisch Maandblad; het aantal leden was toen al opgelopen tot 206! Voor de wetenschappelijke bijdragen verscheen er vanaf 1912 bovendien een Jaarboek van het Genootschap, waardoor er ook elders in het land belangstelling werd gewekt voor de zo van de rest van het land afwijkende Limburgse flora en fauna. In datzelfde jaar werd het Natuurhistorisch Museum opgericht in het klooster van de Grauwzusters aan het Bosquetplein, dat toen nog de Heksenhoek heette. Onder het bewind van rector Cremers zijn belangrijke collecties door het Museum verworven. Dr. A. de Wever schonk zijn herbarium met ruim 20.000 planten, die een relatie met de Limburgse bodem hebben.

De insectencollectie van rector Cremers groeide uit tot een nationaal vermaarde verzameling, dankzij de schenkingen van de kevercollectie van Rüschkamp, de vlindercollecties van Franssen, majoor Rijk en Mr. Kortebos, de vliegencollectie van Klene en de mierencollectie van Wasmann. Daarnaast werd het museum in de beginperiode verrijkt met de vogelcollecties van Nillesen en H. De Wever en de herbaria van De Bosquet en Dumoulin. In 1920

*Schilderij van Th. Clootz
uit Wijnandsrade
(uit het archief van de
heemkundevereniging)*

Het graf van de rector op de begraafplaats aan de Tongerseweg in Maastricht (nummer N593)

verwierf het museum de collectie beroemde Bryozoëncollectie van Pergens. Ook heeft rector Cremers de basis gelegd voor de collectie geologie en paleontologie, die in de beginperiode voornamelijk met vondsten uit de ENCI-groeve werd opgebouwd. Van 1913 tot 1917 was hij Rector te Raath - Bingelrade. Waarom moest Cremers uit Eijsden vertrekken? Raath was een geïsoleerd gehucht op een hoogte naast een langweg, die Bingelrade voert naar Merkelbeek. Rond een open weiland stonden enkele kapitale boerderijen, sinds eeuwen bewoond door een paar families, waaronder Cremers en Beckers, die door enige huwelijken in een groot netwerk verweven waren. Er stond een kapel, die nog in gebruik was geweest door de vroegere rector Cremers, een broer van zijn betovergrootvader. Maar de rectoraatswoning moest nog gebouwd worden en men kan zich nauwelijks voorstellen dat de zielennoed van Raath zo ten hemel riep dat Cremers daarvoor inderhaast zijn werk in Eijsden moest verlaten. Maar Cremers vertelde wel eens over conflicten, die hij had met zijn baas, de pastoor van Breust. Cremers had hem wel eens onvriendelijke dingen toegewenst. Daarvoor werd hij op het bisdom op het matje geroepen. Hij moest zijn excuses aanbieden en zei toen tegen de pastoor: 'Ze hubbe in Remunj gezag tot Geer neet hoof te sjtikke'. Maar er waren ook spanningen in het dorp Breust, die zodanig waren dat de oud-burgemeester wel eens een steentje zou kunnen hebben bijgedragen tot zijn overplaatsing.

Rector Cremers werd in 1917 door de Gemeente Maastricht aangesteld als conservator van het museum. Na zijn pensionering in 1939 vestigde hij zich in Neercanne. Hij overleed op 28 december 1951 in het Elisabeth Ziekenhuis aan de Abtstraat te Maastricht en werd begraven op de laatste dag van het jaar 1951. Op vrijdag 28 december 2001, precies vijftig jaar nadat hij was overleden, werd hij in het museum te Maastricht herdacht als stichter van het Natuurhistorisch Genootschap en als oprichter van het Natuurhistorisch Museum Maastricht en voor zijn bijzondere rol, die hij heeft gespeeld in de beginjaren van de natuurbescherming en het natuuronderzoek in Limburg. In de namiddag werd

een bezoek gebracht aan zijn recent gerestaureerde grafmonument op de Algemene Begraafplaats aan de Tongerseweg te Maastricht. Jos Cremers heeft vele publicaties op zijn naam staan. In 1910 verzorgde hij de rubriek Planten en Dieren in Limburg in de Limburger Koerier. In het Natuurhistorisch Maandblad schreef hij over bunzingen, dwergvleermuizen schildpadden en vuur-salamanders maar ook over geologische en palaeonthologische onderzoeken die hij deed in de omgeving van Maastricht.

Bernard Grothues

Uit de oude doos

Ganzen plukken

Het slachten en plukken van ganzen door Ellie Coenen en Annie Wetzels op G'n Hoes (kasteel Wijnandsrade). De dons werd gebruikt voor het vullen van kussens. Deze foto stamt uit 1950.

De fundamenten van het oude Panhuys

Het oude Panhuys bij de dorpsvijver is onlangs afgebroken om plaats te maken voor een replica van de vorige boerenwoning. Het Panhuys behoort met het kasteel en de kerk tot de oudste gebouwen van Wijnandsrade en was ooit getuige van een van de wreedste overvallen van de Bokkenrijders. Een plek met geschiedenis dus.

Ik liep er begin dit jaar toevallig langs, toen niet alleen het huis maar ook de kelder bijna was verdwenen. Ik was nog net op tijd om enkele restanten van de oude fundering te fotograferen en op te meten. De hierbij afgebeelde foto's en tekening van de fundamenten geven de situatie weer, zoals ik die op woensdag 2 april 2008 aantrof. Uit de ligging kan worden afgeleid, dat het hier om de fundamenten van het oude Panhuys gaat. In de keldermuur tekende zich een opening af, die met mergelblokken dicht was gemetseld. Je kon zien dat er ooit een opening moet zijn geweest. Als ik op de naamgeving afga, denk ik dat hier vroeger een brouwerij moet hebben bestaan. De betreffende opening in de keldermuur zou dan wel eens de stookplaats kunnen zijn geweest voor de 'brouwpan', zoals die vroeger in oude brouwerijen aanwezig was en die de vorm had van een grote open pan.

Maar goed, hierover kunnen we nu alleen nog maar speculeren.

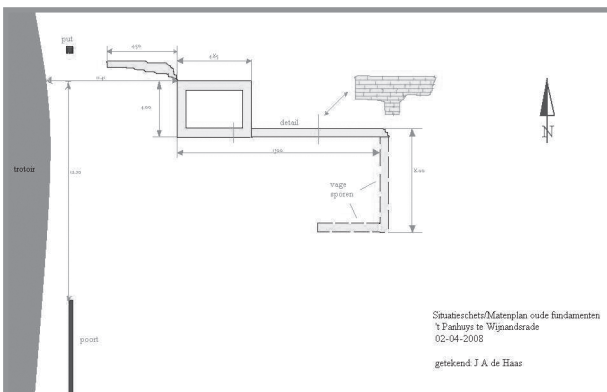
Arnold de Haas

De oostelijke richting vanaf de straatkant gezien
(foto:Arnold de Haas)

De oude keldermuur in noordelijke richting
(foto:Arnold de Haas)

Situatieschets van de
voormalige fundamente
(foto:Arnold de Haas)

De Heerlense bankier Dupont

en zijn kortstondige bemoeienis met Wijnandsrade

Op 25 oktober 1916 verkocht de laatste Heer van Wijnandsrade, Pius Wilderich baron von Bongart (1871-1953), het kasteel en zijn andere bezittingen in Wijnandsrade. Hoewel hij en zijn vrouw in de periode 1898-1910 het kasteel in Wijnandsrade een aantal malen hadden bezocht, vestigden ze er zich niet voor lange tijd. Gedurende de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) bevonden ze zich in Duitsland. Ze beschouwden zich ook als Duitsers en voor Nederland was het kasteel Wijnandsrade buitenlands bezit. In verband met zware schulden als gevolg van oorlogsheffingen die hem door de Duitse regering waren opgelegd, moest de baron dan ook het kasteel verkopen¹.

Koper was een jonge bankier uit Heerlen: Hubert Joseph Dupont (1880-1964). Als zoon van Charles Hubert Dupont (1832-) en Anna Maria Elisabeth Tubée (1845-1928) was Hubert op 31 januari 1880 geboren in Roermond. Na zijn middelbare studies begon hij een bankcarrière in Sittard, vanwaar hij in 1908 naar Heerlen verhuisde. Heerlen was toen nog een agrarisch centrum, maar met industriële perspectieven in verband met de opkomende mijnindustrie. Daar richtte hij

¹ E.H. Brongers: *Geschiedenis van het kasteel Wijnandsrade* (Nuth 2001) blz. 49; vgl. tevens: J. Jetten: *Baron Lodewijk von Bongart en zijn opvolgers in Bulletin Wijnandsrade* 26 (2007) nr. 39, blz. 49-54

op jonge leeftijd - met steun van de Amsterdamsche Bank² - de “Heerlener Bank NV” op. Deze bank, gevestigd hoek Oranje Nassaustraat – Dautzenbergstraat, opende op 16 mei 1908 haar deuren. In die tijd was de Nederlandse munt nog niet sterk in omloop. Tot medio 1912 betaalden zelfs de Oranje Nassau-mijnen haar werknemers nog in Duitse marken uit. Op 1 mei 1929 (“beurskrach”) kwam er een einde aan het zelfstandig bestaan van deze eerste Heerlense bankinstelling. Met de bijkantoren werd ze overgenomen door de Amsterdamsche Bank NV. Hubert bleef echter directeur van de Heerlense vestiging en zou dat tot aan zijn pensionering in 1940 blijven. Na verschillende fusies verhuisde de bank naar een nieuw pand hoek Promenade-Geerstraat en werd het oude bankgebouw afgebroken (1969). Vanaf 1988 is deze hoek opgevuld door winkels met erboven gelegen wooneenheden³. Een jaar na zijn vestiging in Heerlen trouwde Hubert op 12 oktober 1909 in 's Hertogenbosch met Henriette Alida Ernestine Marie (Henriette) Verhulst (1883-1962), op 8 december 1883 geboren als dochter van Bernardus Henricus Verhulst en Maria Huiberdina de Bekker. Ze was weliswaar geboren in Maastricht, maar groeide op in Den Bosch. Uit hun huwelijk werden in Heerlen de volgende kinderen geboren:

1. Charles Auguste Bernard Marie, geboren op 2 september 1910;
2. Marie Joseph (Mieke), geboren op 5 juni 1915;
3. Martha Johanna (Mart), geboren op 25 november 1916;
4. Anna Jacoba Maria (Ellen), geboren op 17 januari 1918;
5. Jan Cornelis Henricus (Jan), geboren op 11 februari 1921.

Het gezin Dupont woonde - zoals toen gebruikelijk - boven het bankgebouw aan de Dautzenbergstraat (18). De kinderen gingen naar een kostschool in België (Flône). De oudste zoon overleefde de kinderjaren niet en overleed op 20 mei 1914⁴. De drie dochters bleven ongehuwd en zijn inmiddels overleden: Martha in 1982, Mieke in 1988. De jongste,

---

² opgericht in 1871 door een groep voornamelijk Duitse banken o.l.v. de “Bank für Handel und Industrie” uit Darmstadt; in 1964 met de Rotterdamsche Bank gefuseerd tot Amro-bank (Wikipedia).

³ J. Engelen: *Heerlen van 1896 tot gisteren (Zaltbommel 1993) blz. 18; vgl. tevens Heerlen in Oude Ansichten (Zaltbommel 1976) blz. 92*

⁴ SAH (Rijckheydt’): bevolkingsregister Heerlen, 1920-1940 (microfiche)

Jan Dupont, kwam in zijn jonge jaren vaker op de kasteelboerderij in Wijnandsrade. Men zegt dat hij wijnboer in Frankrijk geworden is ...

In het voorjaar van 1933 vierde Hubert “in intiemen kring” zijn zilveren jubileum als bankdirecteur. Per 1 februari 1940 ging hij (op 60-jarige leeftijd) met pensioen en werd hij als directeur van het bijkantoor van de Amsterdamsche Bank in Heerlen opgevolgd door M.A.M. Steeg, tot dan toe directeur van het bijkantoor in Venlo. Wel bleef hij bestuurslid (vice-voorzitter) van de spaarbank “St. Pancratius”⁵. Naast bankdirecteur maakte Hubert zich op diverse kerkelijke maatschappelijke fronten verdienstelijk in het door de opkomende mijnindustrie snel groeiende Heerlen. Zo was hij lid en vice-voorzitter van Kamer van Koophandel voor de Zuid-Limburgse Mijnstreek en voorzitter van de afdeling “groot bedrijf”. In 1915 richtte hij samen met Mgr. Dr. Henri Poels (1868-1948) de vereniging “Ons Goed Kosthuis” op, waarvan Hubert de functie van secretaris-penningmeester vervulde. Deze vereniging (later stichting) ijverde met name voor het oprichting van gezellenhuizen in de Mijnstreek en voerde later ook het administratief beheer van enkele zorgcentra in de Mijnstreek. Op het gebied van het onderwijs was Hubert niet minder verdienstelijk. Vóór zijn lidmaatschap van de Parochiale Schoolvereniging, waarvan hij een der oprichters was (1914), had hij als penningmeester al zitting in de RK schoolvereniging “De Mijnstreek”. Sinds de oprichting in 1917 bekleedde hij tevens de functie van bestuurslid (secretaris-penningmeester) van de RK vereniging “Moederschapszorg” ook wel “Vroedvrouwschool” genoemd. Ook op politiek gebied was Hubert actief. Zo was hij in de dertiger jaren niet alleen provinciaal Statenlid, maar ook (honorair?) consul van Joegoslavië. Voor zijn verdiensten op dat vlak kende koning Alexander van Joegoslavië hem het commandeurschap in de Orde van St. Sava toe, de huisorde van het tot 1945 regerende Huis Karadjordjevic van Joegoslavië. De Orde is genoemd naar St. Sava (1169-1236), de eerste aartsbisschop van Servië en stichter van de Servisch Orthodoxe Kerk.

---

⁵ Hij wordt niet genoemd in het artikel van B.A. Grothues: *Pancratiusbank Heerlen 75 jaar LvH 35 (1985) blz. 229-235*

Voor zijn maatschappelijk verdiensten werd Hubert in 1936 onderscheiden en benoemd tot Ridder van de Orde van Oranje Nassau. Bij gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de vereniging “Ons Goede Kosthuis” werd hij in 1955 bevorderd tot Officier in de Orde van Oranje Nassau. Twee jaar later (1957), bij gelegenheid van het robijnen jubileum van de RK vereniging “Moederschapszorg” werd hij ook kerkelijk onderscheiden en benoemd tot Ridder in de Orde van de H. Gregorius. Bij alle vorengenoemde functies moeten we ook nog zijn voorzitterschap van de armenraad voor Heerlen en omstreken noemen, zijn lidmaatschap van de Spoorwegraad en van de “Bevruchtungscommissie”, zijn kerkmeesterschap van de St. Pancratiusparochie en zijn erevoorzitterschap van muziekgezelschap St. Jozef. Omdat jagen nu eenmaal zijn hobby was, bekleedde hij ook een functie binnen het hoofdbestuur van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, terwijl hij van de afdeling Limburg ook nog eens voorzitter was.

Aldus werd Hubert Dupont “een bekend en verdienstelijk Heerlenaar”, die zich “niet alleen in zijn drukke werkkring als bankier, ook in het gemeenschapsleven van stad en provincie vele verdiensten” verwierf. Ook zijn vrouw Henriette toonde zich maatschappelijk en kerkelijk betrokken en kreeg daarvoor zowel de Koninklijke onderscheiding “Ridder in de Orde van Oranje Nassau” (1938) als de kerkelijke onderscheiding “Pro Ecclesia et Pontifice”. Ze was jarenlang presidente van de St. Elisabethsvereniging en van de paramentenvereniging van de St. Pancratius-parochie. Van november 1931 tot mei 1956 was ze lid van het plaatselijke crisiscomité; van 1937 tot 1950 lid van de commissie van samenwerking voor bijzondere noden in Heerlen. Verder stond ze aan de wieg van verschillende sociaal-caritatieve verenigingen, die mede door haar initiatieven tot stand en bloei kwamen. Aan haar actieve leven kwam in 1952 ten gevolge van een ernstige heupfractuur een einde. Zij kwam op 29 oktober 1962 in het Heerlense St. Jozefziekenhuis te overlijden, 78 jaar oud. Ze werd op het kerkhof aan de Akerstraat begraven⁶. Haar man zou haar anderhalf jaar overleven. Hij overleed op 10 april 1964, eveneens in het Heerlense St. Jozefziekenhuis, 84 jaar oud; hij

⁶ SAH (Rijckheyt’): *gedachtenisprentje Henriette Dupont-Verhulst (1883-1962) in collectie bidprentjes*

werd bijgezet in het graf van zijn echtgenote⁷. Volgens mededeling in de krant begeleidde “een lange stoet autoriteiten op wereldlijk en geestelijk gebied” hem naar zijn laatste rustplaats. Hoe kan het ook anders voor zo’n “man van grote gaven van geest en hart, die - ondanks zijn hoge leeftijd - praktisch tot de laatste dag gewerkt heeft voor het welzijn van de gemeenschap”! “Zijn markante verschijning zal men in het Heerlense stadsbeeld missen, waar hij des morgens en des avond op vaste tijden verscheen, wanneer hij met zijn trouwe hond een wandeling door de binnenstad maakte. Wie leerde de Heer Dupont ook daardoor niet kennen? Voor iedereen had hij een vriendelijk woord en waar hij helpen kon, hielp hij. Aan een beminnelijke eenvoud paarde hij een bijzondere voornaamheid van levensstijl waarin men de Roermondenaar altijd bleef herkennen”.

Terug naar Wijnandsrade, waar Hubert aan het begin van zijn carrière (op 36-jarige leeftijd) kasteel Wijnandsrade en de bijbehorende boerderij van de baron Von Bongart kocht, alsmede hoeve De Velde, hoeve De (Nieuwe) Bongard, het Panhuys, hoeve Brommelen en de Brommelmolen. Rond diezelfde tijd (1914-1918) had hij ook al bemiddeld bij de verkoop van het gebied “Terworm” (waaronder het kasteel, hoeve Gitsbach, de Eykendermolen, de Geleenhof en Den Driesch)⁸. Wat Hubert precies met deze aankoop beoogde, daar kunnen we slechts naar gissen. Waarschijnlijk was het gewoon “opportunisme” en maakte hij handig gebruik de situatie die zich toevallig voordeed. In ieder geval heeft de transactie in Wijnandsrade hem geen windeieren gelegd; niet lang daarna verkocht hij de goederen immers weer door, niet als geheel, maar stuk voor stuk. Alleen een gebrandschilderd raam in de kerk van Wijnandsrade herinnert nog aan Huberts kortstondige bemoeienis met Wijnandsrade. Het betreft een van de koorvensters met een voorstelling van de “annuntiatio”, de boodschap van de engel aan de Maagd Maria.

---

⁷ SAH (Rijckheydt): *gedachtenisprentje Hubert Joseph Dupont (1880-1964) in collectie bidprentjes*

⁸ P. Snijders: *aantekeningen oud-burgemeester Joseph Snijders; vgl. E. Ramakers: De eigenaars van kasteel Terworm vanaf de late Middeleeuwen in “Land van Herle” (1999) blz. 123*

Blijkens het onderschrift schonk Hubert Dupont dit raam in 1918: “in honorem Beatae Mariae Viriginis generosus Dus Dupont Verhulst D(ono) D(edit) Ao 1918”, in vertaling: “ter ere van de Maagd Maria gaf de vrijgeefse heer Dupont Verhulst (dit) ten geschenke in het jaar 1918”. Gelukkig is dit raam in 1943, bij de ontploffing van de tijdbom in de kerktoeren, gespaard gebleven.

Jos. L’Ortye, pastoor

Glas-in-loodraam Maria Boodschap

Detail glas-in-loodraam Maria Boodschap

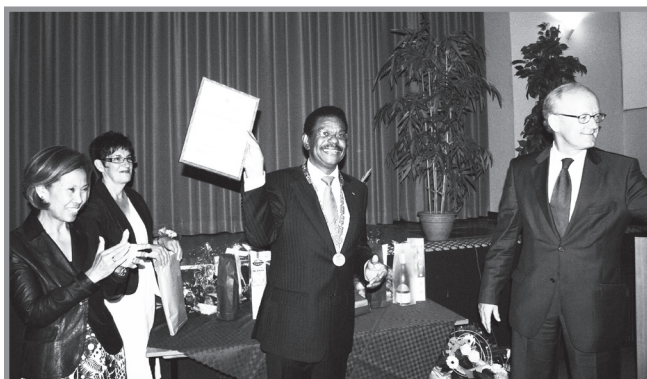
Nieuwe ereleden

Tijdens de officiële opening van het Cultuur- en Folklorefestival overhandigde onze voorzitter Wilfried Dabekaussen aan Jo Berger en Hub Beckers de oorkonde verbonden aan het erelidmaatschap van onze vereniging. Als heemkundevereniging spreken wij daarmee onze dank en waardering uit voor het vele werk dat Jo Berger en Hub Beckers voor Wijndraderij hebben verricht en met name voor het grote belang van hun inspanningen voor het behoud van het kasteel.

Op vrijdag 29 augustus legde burgemeester Binderhagel officieel zijn ambt neer en nam hij afscheid als burgemeester van de gemeente Nuth. Tijdens zijn afscheidsreceptie spraken wij onze dank en waardering voor de scheidende burgemeester uit, door ook hem het erelidmaatschap van onze heemkundevereniging aan te bieden.

*Hub Beckers (links)
en Jo Berger*

*Oud-burgemeester
Binderhagel*

‘Pro Ecclesia’ voor Jo Berger

Tegen het einde van de H. Mis in de St. Bavokerk van Nuth werd op zaterdagavond 29 november j.l. de hoge kerkelijke onderscheiding ‘pro Ecclesia et Pontifice’ uitgereikt aan (ons nieuwe erelid) Jo Berger. Hij kreeg deze onderscheiding vanwege zijn vele verdiensten voor met name de St. Bavoparochie in Nuth. Zo was hij niet alleen jarenlang kerkmeester van deze parochie (1985-1993), maar was hij er bovendien (en is hij trouwens nog altijd) anderszins als vrijwilliger werkzaam. Zo houdt hij bijna wekelijks zitting tijdens het parochieel spreekuur en is hij actief bij de werkgroep ‘avondwake’. Daarnaast heeft Jo een groot ‘missiehart’. Vanuit zijn thuisparochie Oud-Geleen was hij nauw verbonden met het missiewerk van pater Soudant CSSp. Niet alleen diens missiewerk heeft hij altijd intensief ondersteund, maar als de pater op verlof in Nederland was, verbleef hij altijd ten huize van de familie Berger in Nuth. Maar ook anderszins heeft Jo zich verdienstelijk gemaakt, zoals bijvoorbeeld toen in het voorjaar van 2000 het ‘Kabuuske’ werd gerenoveerd. Ook hier in Wijnandsrade is Jo actief, al is het dan niet op kerkelijk gebied maar als voorzitter van de Stichting tot Behoud van Kasteel Wijnandsrade.

Na de H. Mis (een gezinsmis, opgeluisterd door de ‘Young Singers’ uit Lauradorp) mocht hij in ‘zijn Kabuuske’ samen met zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen, vele felicitaties in ontvangst nemen. Wij van onze kant willen hem en zijn gezin natuurlijk ook van harte proficiat wensen met deze onderscheiding.

Het bestuur

Pastoor Wolfgang Coenen van Wijnandsrade

als landdeken van Valkenburg (maar niet onomstreden)

I Inleiding

Een van de meest ingrijpende verdragen in de geschiedenis van Zuid-Limburg is het Partage-Tractaat van 1661 geweest. Door de Vrede van Munster in 1648 waren de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën en Spanje niet langer in oorlog, maar het verdrag zette alleen de hoofdlijnen uit. Feitelijk waren er over de verdeling de Landen van Overmaas nog geen afspraken gemaakt. De Landen van Overmaas was de historische benaming voor enkele gebieden die oorspronkelijk (vanaf de Slag bij Woeringen in 1288) tot het hertogdom Brabant behoorden en die ten oosten van het voormalige Prinsbisdom Luik lagen, dus aan gene zijde van de Maas, op en vanaf de rechteroever bij Maastricht en Luik. De benaming 'Overmaas' ontleenden deze gebieden aan hun unie met het hertogdom Brabant, waarmee ze qua ligging niet rechtstreeks verbonden waren. De betiteling is vanuit het Brabantse perspectief gezien en dus Outre Meuse of Overmaas. Overmaas werd gevormd door de volgende drie landjes: het Land van Valkenburg, het Land van 's-Hertogenrade en het Land van Dalhem. Staatkundig gezien vormden deze landen een lappendeken van zelfstandige heerlijkheden, die zijn weerga nauwelijks kende.

Tot het Land van Valkenburg behoorden de volgende heerlijkheden: Valkenburg, Schin op Geul, Oud-Valkenburg, Strucht, Meerssen, Houthem, Klimmen, Heerlen, Hoensbroek, Nuth, Schinnen, Oirsbeek, Brunssum, Geleen, Beek, Geulle, Bunde, Ulestraten, Itteren, Borgharen en Eijsden. Tot het Land van 's-Hertogenrade behoorden de heerlijkheden: 's-Hertogenrade, Kerkrade, Merkstein, Ubach, Welz, Simpelveld, Margraten, Gulpen en Vaals. Dalhem was, met 's-Gravenvoeren, de kern van het kleine Land van Dalhem oorspronkelijk Voeren geheten, voordat het grafelijke domicilie naar de burcht van Dalhem werd verplaatst. Het werd naar analogie met 's-Gravenvoeren ook wel 's-Gravendal(hem)

genoemd. Tot het Dalhem behoorden: Dalhem, Bolbeek (Bombaye), Weerst (Warsage), Moelingen, 's-Gravenvoeren, St.-Martensvoeren, Noorbeek, Mheer, Oost, Cadier, Aubel, Richelle, Feneur, Trembleur, Neufchâteau, Housse, Cheratte, Mortier, Jùlemont en Olné. In de 16e en 17e eeuw bleek het militair belang van de Landen van Overmaas, die zeer in trek waren als winterkwartier, rekruteringsgebied en slagveld. De aanwezigheid van legereenheden heeft dan ook een onuitwisbaar stempel gedrukt (zowel positief als negatief) op de economie en ontwikkeling van Overmaas. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) had Overmaas veel te lijden van het oorlogsgeweld tussen Spanje en de Republiek. Na de Vrede van Münster, waarmee de oorlog werd afgesloten, bleven de Landen van Overmaas een twistappel tussen de Staten Generaal en de Spaanse koning. Daarom werd er een commissie ingesteld, een z.g chambre mi partie (een tweeledige kamer met evenredige bezetting), die de verdeling tot stand moest brengen. Het getouwtrek duurde tot 1661. Intussen bleven beide partijen in het gehele gebied belasting heffen en dat betekende voor de bevolking dubbel belasting betalen. Ook bleven de troepen van beide partijen het gebied doorkruisen en soms raakten ze slaags met elkaar of plunderden zij de dorpen. De katholieke adel wilde graag bij Spanje blijven en dat bemoeilijkte de besprekingen. De Staten-Generaal wilde wel godsdienstvrijheid toestaan, maar dan wel in het gehele gebied en dat wilde de Spaanse koning weer niet. Toen het verdrag uiteindelijk een feit was, bleek dat het land hopeloos verdeeld werd. Naar de Republiek (de Staten) gingen Stad en Kasteel van Valkenburg, Borgharen, Itteren, Bunde, Geulle, Eysden, St. Geertruid, de helft van Eckelrade, Bergh, Bemelen, Houthem, Schimmert (behalve Op de Bies), Beek, Meerssen, Hulsberg en Heerlen. De overige heerlijkheden bleven bij Spanje, o.a. Amstenrade, Bingelrade, Jabeek, Merkelbeek, Nuth, Oirsbeek, Schinnen, Spaubeek en Wijnandsrade.

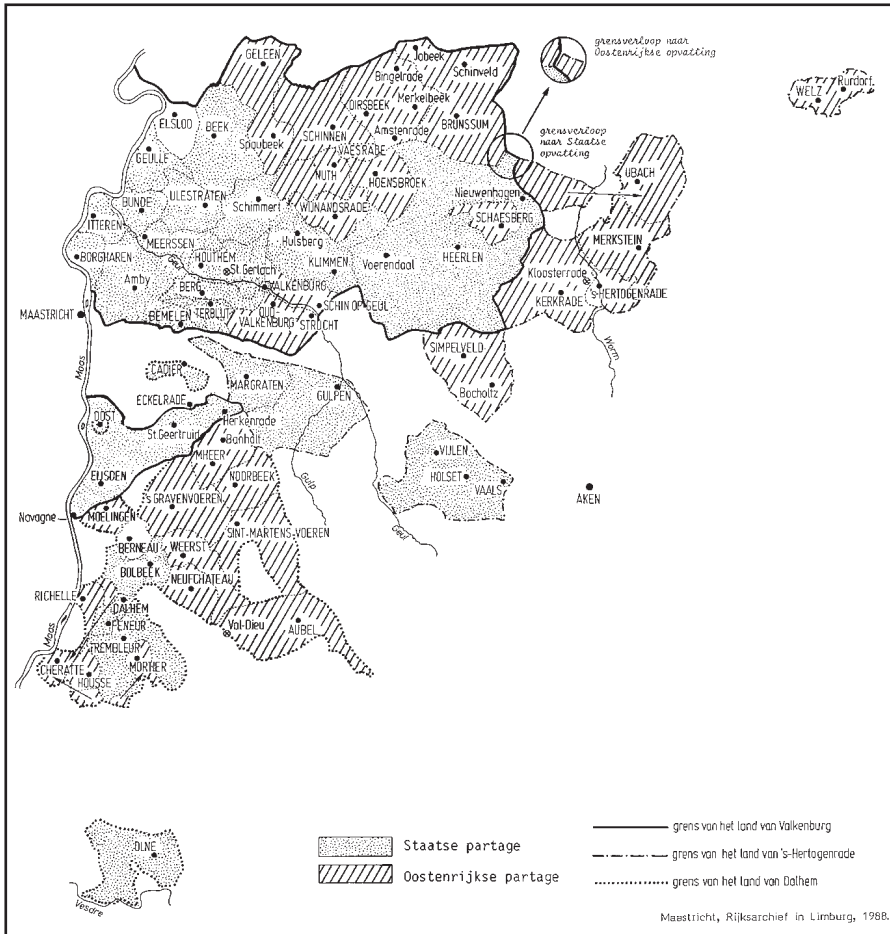
Al spoedig werd duidelijk dat het de katholieken in de Staatse gebieden knap lastig werd gemaakt. De Staten-generaal vaardigden reeds op 15 oktober 1663 strenge reglementen uit voor de nieuwe gebiedsdelen. In het reglement voor het land van Valkenburg stond een artikel dat luidde:

“Ende omme de voors: predikanten kosters en schoolmeesters behoorlijk te voorzien van woning en onderhoud, maar bizonderlyk, om met allen yver en ernst de oefening van de ware Christelyke Religie alom in voors: lande te introduceren en de voorty te zetten, hebben wij verordonneert en gelast, gelyk wij ordonneeren en lasten by dezen, aan alle Papen of Paapsche priesters en pastoors, van wat naam, orde of conditie die ook zyn, geene uitgezonderd, in de voors: landen woonachtig, dat zy hare woning en vervolgens het geheele voors: land zullen moeten ruimen en voorts daar nuiten blijven, op pene, dat dezelve contrarie doende, nae de plaacaeten van het land worden gecorrigeerd” Hierna werd het land overspoeld met predikanten uit andere gebieden. En omdat alle ambtelijke functies, zoals scholtis, ontvanger, schepen, vorster, veldwachter en gerichtsbode voortaal alleen aan protestanten vergeven mochten worden, kwamen deze allemaal in handen van vreemdelingen. Pastoors mochten geen huwelijken meer sluiten en daar stond de straf van verbanning op. Kerkgebouwen werden gevorderd voor de protestantse eredienst en veel priesters moesten hun parochie verlaten. Hun parochianen lieten zich in de dorpen van het Spaanse gedeelte dopen of trouwen of zij wendden zich noodgedwongen tot de predikanten. Het werd voor de bisschop van Roermond, waaronder deze gebieden sinds 1559 behoorden, moeilijk om zijn gezag te doen gelden. Veel van zijn parochies bevonden zich in het door protestanten overheerst gebied. Feitelijk zijn daar de latere moeilijkheden mee begonnen.

2 Het kiezen van de Landdeken

Vanaf heel oude tijden tot 1559 behoorden de parochies in deze regio tot het landdekenaat Susteren. Regelmatig werden daar kerkvergaderingen gehouden, zo ook in 1307 en bij die gelegenheid vonden wij de eerste vermelding van de kerk van Wijnandsrade als ecclesiae media. Toen in genoemd jaar het bisdom Roermond werd opgericht werd dit dekenaat in tweeën gesplitst, waaronder het landdekenaat Valkenburg. Het was een eeuwenoud gebruik dat de landdeken werd gekozen door de pastoors; bij benoeming bleef hij werkzaam als pastoor van zijn parochie, maar hij werd de vertrouwenspersoon van de pastoors en vanuit die positie onderhield hij contacten met de bisschop.

De Landen van Overmaas tot 1785 (uit: de Kleine Atlas van de geschiedenis van Limburg)

Het is opvallend dat in het begin van de 17e eeuw diverse landdekens uit Nuth kwamen. Herman van Wyc, pastoor van Nuth van 1632-1638 overleed als landdeken. Zijn opvolger als landdeken was de pastoor van Schinnen, Steven Canisius (ook wel Huntjens) van 1638 tot zijn dood in 1657. Deze Canisius was afkomstig uit Nuth. Joannes Weustenraedt uit Hoensbroek was pastoor in Klimmen en landdeken van 1657-1673. Jacobus Pesch was pastoor van Nuth 1639-1686 en bekleedde de functie van landdeken vanaf 1673. Toen in 1711 Johannes Haesen als

landdeken en pastoor van Klimmen overleed (hij was landdeken vanaf 1886), ontstond er een nieuwe situatie. Voordat de pastoors bijeen konden komen voor de verkiezing van een opvolger, benoemde de Roermondse bisschop een nieuwe landdeken, Godfried Hendrik van Leyen, die vanaf 1697 pastoor van Nuth was. De bisschop beriep zich erop, dat bij de oprichting van het bisdom het oude privilege al was vervallen en dat hij volkomen in zijn recht stond. Maar ongetwijfeld heeft hij door deze handelwijze zijn invloed willen vergroten in het Land van Valkenburg, waar de protestanten het de katholieken zo moeilijk maakten.

Wie was deze bisschop? Angelus graaf d'Ongnies en d' Estrées werd op 18 december 1650 in Brussel geboren als kind van een oud en voornaam adellijk geslacht. In 1668 trad hij in Leuven toe tot het klooster der arme Capucijnen en werd priester. In 1685 werd hij tot veldprediker benoemd. Hij trok mee met de legers door Spanje, Italië, en Duitsland. Ook kwam hij in Engeland en las daar de mis in het Koninklijk paleis in aanwezigheid van koning Jacobus II. Op 11 december 1701 werd hij tot bisschop van Roermond benoemd en 19 januari 1702 hield hij aldaar zijn plechtige intrede. Het is bekend dat op 1 oktober 1705 de koningin-moeder van Denemarken, Charlotta Amalia aan het bisschoppelijk paleis van Roermond afstapte na een kuur in Aken. De bisschop schonk haar een schilderij van zichzelf en hij kreeg enige tijd later een schilderij van de prinses als tegengift toegestuurd. Dit typeert deze bisschop, die zich bij geschillen steeds wendde tot de hoogste personen zoals de koning van Pruisen of de staatse gedeputeerden in Den Haag. Hij overleed op 9 april 1722 om 20.00 uur in Brussel, waar hij wegens zaken verbleef. Hij werd in de kathedraal van Roermond bijgezet. Met zo'n strenge aristocraat hadden de pastoors van het land van Valkenburg te maken. Maar Michaël Dieteren (ook wel Diederik genoemd), die vanaf 1679 pastoor van Schinnen was, liet het er niet bij zitten en riep op 16 februari 1712 de pastoors ter vergadering bijeen in de kerk van Schinnen om te protesteren tegen het recht dat de bisschop zich had aangematigd.

3 De vergadering te Schinnen en het vervolg daarop

Er waren 30 parochies in het land van Valkenburg en er kwamen 24 pastoors naar de vergadering. Dat was voor die tijd een enorme opkomst en dat zegt genoeg over de boosheid van de pastoors. Bovendien waren de functies in Klimmen en Valkenburg vacant en kwamen de door de bisschop benoemde pastoor van Nuth en die van Hulsberg niet opdagen. De overige pastoors die te oud of ziek waren, dienden hun standpunt schriftelijk in. Tijdens de vergadering werd een nieuwe landdeken gekozen, te weten Wilhelmus Wolfgangus Coenen, pastoor van Wijnandsrade vanaf 1684. Van deze benoeming werd een notariële akte opgemaakt. Ook werden er twee pastoors door de vergadering aangewezen, Alardus van Cousveld uit Brunssum en Hilger Fabritius uit Amstenrade om met volmacht op te kunnen treden.

De bisschop reageerde door de protesterende pastoors op te roepen voor een onderhoud op 30 maart 1712 in de pastorie van Nuth. De pastoors deelden daarop mede, dat hun deze datum niet schikte vanwege de paastijd. Het was immers woensdag na Pasen. De bisschop kwam desondanks toch naar het zuiden en nam op 29 maart 1712 zijn intrek bij drossaert Duijkers in Raath. De volgende dag verscheen hij op de pastorie van Nuth. De gevolmachtigde pastoors Van Cousveld en Fabritius lieten door een advocaat Frissen uit Nuth een protest opstellen in de vorm van een Memorie. De bisschop reageerde daar per ommegaande op door de vier pastoors te suspenderen die een hoofdrol in het protest hadden gespeeld, te weten: Van Cousveld, Fabritius, Coenen en Dieteren. Suspensie is een kerkelijke straf, waarmee de bisschop een priester alle kerkelijke bediening verbiedt. Uiteraard gingen het viertal tegen deze straf in beroep, eerst bij het hof van Limburg en later bij het souvereine hof van Brabant in Brussel. De afloop daarvan is niet bekend, maar in feite zijn de pastoors in functie gebleven en zijn zij hun taken blijven uitoefenen.

4 De afloop

Pastoor van Leijen vertrok in maart 1722 uit Nuth wegens zijn benoeming tot pastoor in Wachtendonk. Omdat er van bisschoppelijke zijde geen nieuwe landdeken werd benoemd, leidde dit de bisschoppelijke erkenning in van de aanwijzing van Wolfgang Coenen tot landdeken van Valkenburg door de pastoors. Dat dit mogelijk was, kwam omdat bisschop d'Ongnies en d'Estrées in hetzelfde jaar kwam te overlijden. Zijn opvolger was Franciscus Ludovicus Sanguessa, geboren te Mechelen in 1662 en reeds in 1721 benoemd tot hulpbisschop van Roermond met recht van opvolging. Zijn wapenspreuk was *Ascende fortiter descende suaviter* (Klim dapper omhoog, daal zachtjes af) en dat laat duidelijk zien dat hij uit ander hout was gesneden dan zijn voorganger. De uit een Spaans geslacht voortgekomen geleerde was in 1682 toegetreden tot de orde van de minderbroeders (Franciscanen) en verdedigde in 1690 in Leuven de stelling "De Hierarchia ecclesiae" in een theologisch dispuut. Daarop volgde zijn benoeming tot lector in de filosofie achtereenvolgens in Venlo, Tienen en Roermond. In deze plaats leerde hij zijn voorganger kennen die zich sterk maakte voor zijn bisschopsbenoeming. Als coadjutor kon hij onmiddellijk gebruik maken van zijn recht op opvolging. Op 1 februari 1724 verschenen voor D. Duchesne, raadsheer van het Hof van Brabant en secretaris Catz, commissaris ter zitting de procureur Johannes Hendricus L'Ortye geassisteerd door advocaat Vaes namens de pastoors van het landdekenaat en advocaat Vlodrop namens de bisschop van Roermond. L'Ortye was de tweede zoon van het emigrantenpaar dat in 1690 naar Wijnandsrade kwam om de pacht van de borchhof op zich te nemen. Wolfgang Coenen kende hem en zijn faam het lag voor de hand dat hij hem namens de pastoors in de arm had genomen. Partijen verklaarden gezamenlijk dat er een groot en kostelyk (kostbaar) proces voor het tribunaal van Limburg was geweest en dat nu het geschil voor de soeverijne raad van Brabant diende met "tussenspraeck van goede vrienden" een vergelijk kon worden getroffen. Partijen kwamen overeen dat binnen een maand de pastoors drie personen ex gremio pastorum (uit hun midden) zouden kiezen

“dewelcke sy volgens hunne consciëntie de nutste en bequaemste sul-
len vinden, om becleedt te worden met het Landt dekenschap van
den lande van Valkenborgh” Vervolgens zouden zij deze drie personen
moeten presenteren aan de bisschop. Deze zou uit de drie kandidaten
de landdeken benoemen. In de akte die op de pastorie van Nuth be-
waard wordt, staat verder in detail de wijze waarop de verkiezing
moest geschieden. De voorzitter van de vergadering van de pastoors
welke binnen de grenzen van het landdekenaat moest plaatsvinden, zou
door de bisschop worden aangewezen. Ook de notaris die de akte van
voordracht moest opmaken, werd door hem genomineerd. Met het
totstandkomen van het vergelijk waarbij beide partijen water in de wijn
hadden gedaan, kon het lopende proces voor het Hof worden beëindigd.

Op basis van dit vergelijk is alsnog Wolfgang Coenen op 26 mei 1724
door de bisschop benoemd uit een voordracht van drie pastoors.
Maar aangezien hij op 26 oktober 1725 reeds overleed, is zijn (her)
benoeming slechts voor de duur van een kleine anderhalf jaar ge-
weest. Wolfgang Coenen was toen ruim 40 jaar pastoor in Wijnands-
rade geweest, een opmerkelijk lang pastoraat. Daarvoor was hij op
22 december 1684 voorgedragen door baron Philipp Willem van
Bongart. Het was een oud voorrecht van de Heren van Wijnandsrade
om de pastoor van de parochiekerk voor te dragen en dit recht is
uitgeoefend tot de Franse tijd. In de voordracht stond dat de kandi-
daat voor de functie van pastoor van Wijnandsrade bekwaam en ge-
schikt werd geacht en dat hij een voorbeeldige levenswandel had. De
toenmalige bisschop Reginald Cools van Roermond reageerde bin-
nen één week (28 december 1684) en nam de voordracht over op
voorwaarde dat op drie achtereenvolgende zondagen in de kerk een
afroep moest plaatsvinden waar in werd opgeroepen beletselen tegen
de benoeming kenbaar te maken. Aangezien geen beletselen werden
geuit, heeft zijn benoeming in begin 1685 plaatsgevonden. Wolfgang
Coenen is de enige pastoor van Wijnandsrade die van hieruit het
dekenaat bestuurde en dat maakt hem tot een bijzondere persoon
in onze plaatselijke geschiedenis. Als pastoor werd hij in Wijnands-
rade opgevolgd door Henricus Heijnen en als landdeken van Valken-

burg (via de overeengekomen procedure) door pastoor Alard van Cousveld uit Amstenrade die de functie nog tien jaar heeft vervuld.

Jack Jetten

Literatuur

- Jos Habets, Beschrijving der Voormalige Heerlijkheid Nuth, Wijlre, 1880
- Jack Jetten, Pastoor Coenen deken van Valkenburg, Bulletin Wijnandsrade, nr 5 (1984), pag. 101-105
- J. L'Ortye en H.Hansen, Vijf eeuwen L'Ortye, z.j., pag. 83.
- H. Pijls, Bijdrage tot de geschiedenis van de voormalige heerlijkheid Schinnen, PSHAL LXIV 1928)
- J.M. v.d.Venne c.s., Geschiedenis van Hoensbroek, Hoensbroek, 1967.
- Websites op internet

Pas verschenen

Smaakmakers van Wijnandsrade

Het Cultuur- en Folklorefestival stond dit jaar in het teken van de eetcultuur in beide Limburgen. Onze heemkundevereniging greep dat thema aan om tijdens het festival de bezoekers uit Wijnandsrade op te roepen na te denken over en op zoek te gaan naar oude en vooral bijzondere recepten. Dat verzoek heeft tot een oogst van maar liefst 40 gerechten geleid, die door Mieke Crijns en Hans Toonen zijn samengebracht in het receptenboekje 'Smaakmakers van Wijnandsrade'. Een bundel om van te smullen, want het boekje staat niet alleen vol favoriete recepten van ouders, grootouders en andere familieleden uit Wijnandsrade, maar bevat ook de verhalen achter al die lekkernijen. De publiekspresentatie vond op 2 december plaats in een bomvol café I Gen Dorp. Tijdens die feestelijke plechtigheid werden de eerste exemplaren van dit originele receptenboekje overhandigd aan burgemeester Hubert Vos van de gemeente Nuth en Tonie Bloebaum-Habets, voormalig bestuurslid en een van de oudste leden van de heemkundevereniging.

'Smaakmakers van Wijnandsrade', redactie Mieke Crijns en Hans Toonen, fotografie Jan Jansen, ontwerp Dorothee Hübner, druk Schrijen-Lippertz, een uitgave van de heemkundevereniging Vrienden van Wijnandsrade, verkoopprijs € 9,50, te koop bij 't Sjtübke (Opfergeltstraat 7/9), 't Sjöbke (in het kasteel) en kantoorboekhandel Claessens (in Nuth). De leden van onze heemkundevereniging kunnen dit boekje voor slechts € 7,90 kopen (te bestellen bij de ledenadministratie: Ria Marell, Opfergeltstraat 3-f, 045 – 524 51 67).

Overhandiging van de eerste exemplaren van 'Smaakmakers van Wijnandsrade' aan Tonie Bloebaum-Habets en burgemeester Hubert Vos van de gemeente Nuth

(Foto: Wiel Oehlen)

Signeursessie door de auteurs Hans Toonen en Mieke Crijns en fotograaf Jan Jansen (rechts op de foto oud-burgemeester van de voormalige gemeente Wijnandsrade Frans Cortenraad)

Een zijn met jezelf

Winter

Met rase schreden
Doet de winter zijn intrede

Aan de bomen en de struiken
Kun je de geur van de winter ruiken

Elk jaargetij heeft zijn eigen geuren
Zijn diepe, warme kleuren

Bladeren verkleuren bruin, geel of rood
Een dun laagje ijs op een beekje of een sloot

Een koude nacht met flinke vorst
Verhardt de aarde als een korst

De bomen die in de natuur staan
Hebben allemaal een wit jasje aan

Als ik dan naar buiten kijk
Denk ik: wat is de natuur toch rijk

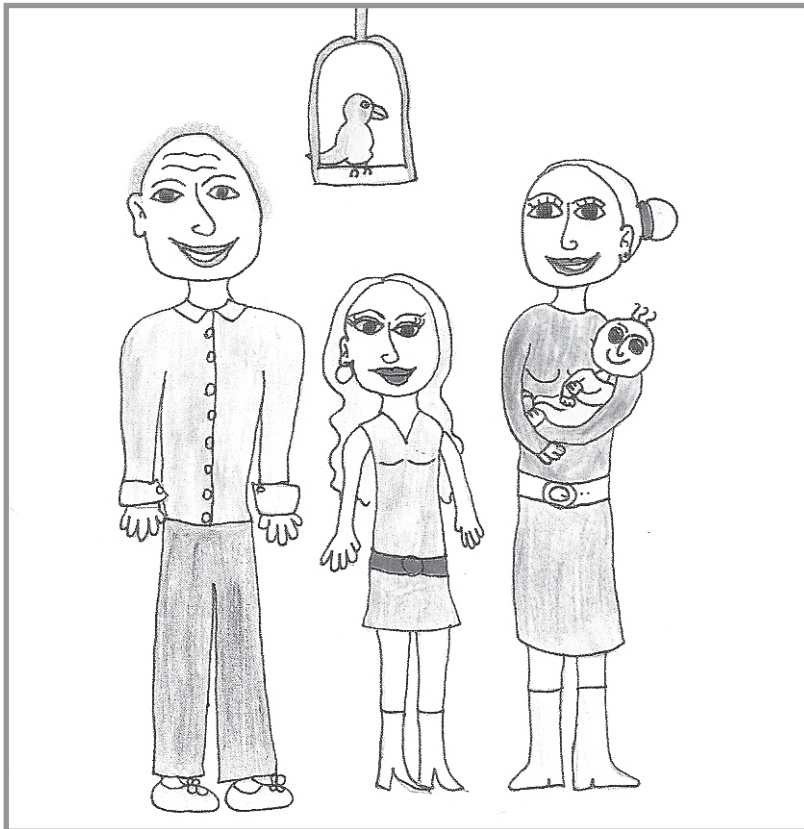
Mooi om dit steeds weer te ervaren
Niets weet de natuur te evenaren

Neem de tijd om goed naar de natuur te kijken
Het zal je leven echt verrijken

Marleen Potocnik

Marleen Potocnik (uit de Macherelstraat) schrijft en dicht eigenlijk al bijna haar hele leven. Zij probeert daarbij zo treffend mogelijk onder woorden te brengen, wat haar bezighoudt en ontroert. In haar poëziedebuut 'Een zijn met jezelf' heeft zij 42 gedichten samengebracht, waarin zij een reflectie geeft op belangrijke scharniermomenten in haar leven en waarin zij enkele treffende natuurobservaties heeft opgenomen. De bundel is verluchtigd met kindertekeningen die speciaal voor het boek zijn geselecteerd.

'Een zijn met jezelf', Marleen Potocnik, een uitgave van Pedro Rademacher Producties (PPM) uit Wijlre, verkoopprijs € 10,- (verkoopadres: Macherelstraat 13, Wijlandsrade).

Tekening uit de dichtbundel

Gehuchtenwandelingen in Groot Nuth

Wandele

Wandele is neet
kilomieëters vraete
meh sjtap vuur sjtap
sjtöb vuur pratsj
nao binne trampele
op en aaf
ouwieë en alaaf.
De waeg vuuroet
is neet de kortste
achterroet de langste
zieëker bie 't sjtillsjtaon
bie vuëgel, anemone
en anger autochtone
van 't laeve
geit 't wier
in 't tempo van 'n rondo
van altvioeële en fagotte
want vinke fluite Mozart waal.
Baeke zuvere de ouge
want zoeëvääöl traone
kint geine griene,
buim waere tempels van hout
en lang laeve 't laeve
zag de doeëd en maakde
planke van die buim
zoeë kort
lik wandele biejein
de zich wiert gehaard
en de zón geit toch op
want wandele
is nao binne trampele

Colla Bemelmans

Uitgeverij TIC uit Maastricht heeft sinds het midden van de jaren negentig van de vorige eeuw een indrukwekkend aantal boeken uitgegeven, waarin Limburgse auteurs aan het woord komen en het leven in Limburg centraal staat. Dat heeft tot een gevarieerd aanbod geleid, waarbinnen ook een plekje is ingeruimd voor een populaire wandelreeks, waarin tot dusver ‘goed lopende’ gidsen zijn opgenomen met wandelingen in Valkenburg, Gulpen en Vijlen en het boekje ‘Pelgrimswandelingen in Limburg’. Met dank aan Colla Bemelmans en Jo Wierdsma is daar onlangs een wandelgids in en rondom de gemeente Nuth aan toegevoegd. In ‘Gehuchtenwandelingen in Groot Nuth’ presenteren zij 13 verrassende wandelroutes, die niet alleen door Nuth, Vaesrade, Hulsberg, Aalbeek, Schimmert, Wijnandsrade en Swier voeren, maar ook (buiten Groot Nuth) door Schinnen, Weustenrade, Hoensbroek, Genhout en Raar. Buiten heldere aanwijzingen – zoals recht door, linksaf slaan – bevat het boekje ook beschrijvingen over het landschap, dassenburchten, hoeven, kastelen, kerken en kapellen, gevelstenen en wetenswaardigheden over plaatsnamen en kunstwerken.

‘Gehuchtenwandelingen in Groot Nuth’, dertien verrassende rondwandelingen in Zuid-Limburg, auteurs: Colla Bemelmans en Jo Wierdsma, uitgeverij TIC, verkoopprijs € 9,90.

Arensghout-Kampstraat

Kruisen en Kapellen in Limburg

De samenwerkende Provinciale Steunpunten Monumentenzorg en Archeologie en de Regionale Erfgoedhuizen hebben 2008 uitgeroepen tot 'Jaar van het Religieus Erfgoed'. Een initiatief dat erop was gericht de belangstelling voor de vele religieuze monumenten die ons land (nog) rijk is te vergroten en het belang ervan te onderstrepen. Aan het 'Jaar van het Religieus Erfgoed' werd invulling gegeven door in het hele land publieksvriendelijke activiteiten te organiseren, waarin de mensen konden ervaren wat ons religieuze erfgoed vandaag de dag voor ons betekent. Het bestuur van de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg (SKKL) heeft dit initiatief aangegrepen om een promotie-dvd te laten produceren, waarin de vele monumentjes van vroomheid in onze provincie centraal staan. In het filmpje van ongeveer twintig minuten wordt onder andere ingegaan op de verschillende soorten religieuze landschapsmonumentjes, hun huidige staat van onderhoud, het belang van de vele onzichtbare 'veldwerkers' op dit gebied en het werk van de SKKL. Het is een prachtige dvd geworden, waarin – naast sfeervolle beelden van kruisen en kapellen in het Limburgse landschap – vrijwilligers aan het woord komen, waarnaast enkele bestuursleden van de SKKL, Mgr. Frans Wiertz en de Maria-deskundige broeder Lambertus uit Lemiers. Van de meeste personen die in deze promotie-dvd figureren zijn opnamen op locatie gemaakt – en wel bij zijn of haar lievelingsmonumentje – waardoor wij nu bijvoorbeeld weten dat een sober wegkruis nabij de molen van Gronsveld het lievelingsmonumentje van Mgr. Wiertz is.

'Kruisen en Kapellen in Limburg', regie Fons Lambie, camera Geert Goossens, verkoopprijs € 9,95 (inclusief verzendkosten), te bestellen bij de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg, Swalmerstraat 100, 6041 CZ Roermond, Postbus 470, 6040 AL Roermond, tel. nummer: 0475 – 386781.

De filmers op locatie in Wijnantsrade

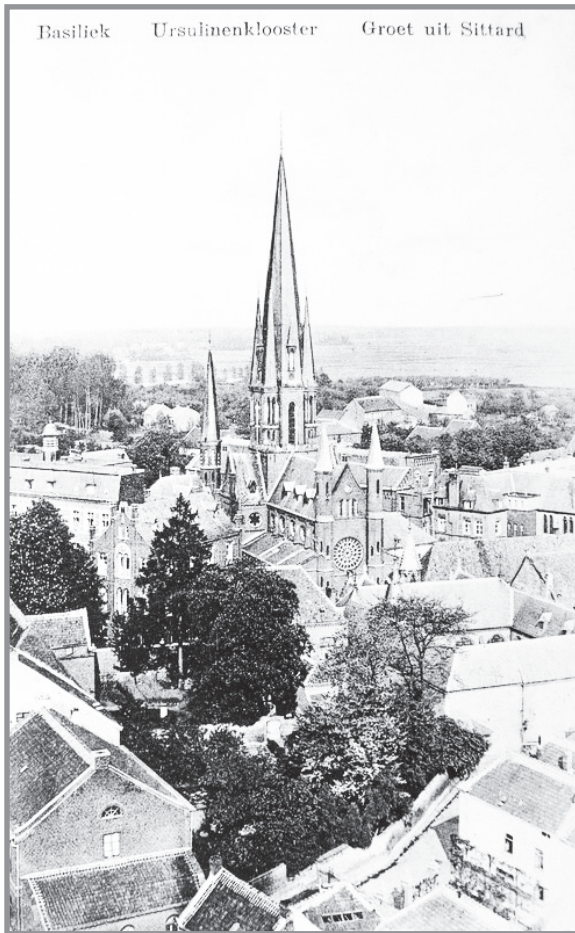
125 jaar Basiliek Sittard

Wijnandsrade pelgrimeert sinds 1873 elk jaar trouw naar de kerk van de Aartsbroederschap van Onze Lieve Vrouw van het Heilig Hart in Sittard. In 1883 – dus 10 jaar later – werd de O.L.-Vrouwekerk van Sittard als eerste in Nederland tot een zogenaamde ‘Basilica Minor’ verheven. Die eretitel wordt door de paus slechts bij hoge uitzondering verleend aan kerken met een bijzonder verleden of een aparte functie of betekenis. De Basiliek van Sittard heeft haar status te danken aan de grote toeloop van pelgrims, onder andere dus vanuit Wijnandsrade.

De Aartsbroederschap van Sittard vierde dit jaar dat haar kerk zich 125 jaar Basiliek mag noemen en gaf bij gelegenheid daarvan de brochure ‘125 jaar Basiliek Sittard’ uit, waarin de boeiende geschiedenis en het rijke interieur van de kerk wordt beschreven en aandacht wordt besteed aan de Mariadevotie.

‘Het blauwe boekje, 125 jaar Basiliek Sittard’, een uitgave van de aartsbroederschap van O.L. Vrouw van het H. Hart (voor meer informatie: Oude Markt 18, 6131 SN Sittard).

Wiel Oehlen

(uit het archief van de heemkundevereniging)

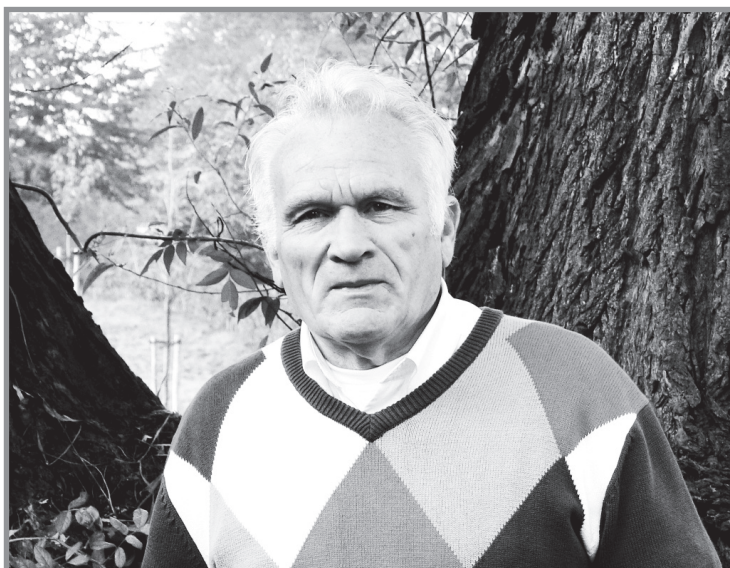
Math Marell komt nog altijd graag naar de Basiliek van Sittard

Sittard vierde dit jaar feest, omdat de kerk van Onze Lieve Vrouw van het Heilig Hart zich 125 jaar een Basiliek mag noemen. Bij gelegenheid daarvan gaf het Aartsbroederschap van O.L. Vrouw van het H. Hart een speciale editie van hun periodiek 'Het Blauwe Boekje' uit (zie ook hierboven, in de rubriek 'Pas verschenen'), waarin een interview met Math Marell (een van de kartrekkers van de jaarlijkse processie vanuit Wijnandsrade) is opgenomen. Hierna volgt de integrale tekst van die bijdrage.

'Niet alleen vanwege de al 135 jaar(!) lange traditie, maar zeker ook om te bidden voor saamhorigheid, gezondheid en levensvreugde. Dat zijn voor Math Marell uit Wijnandsrade (Nuth) de belangrijkste beweegredenen om met de bedevaart uit zijn dorp naar de Basiliek in Sittard te komen. Marell (68) was er voor het eerst bij toen de pelgrimstocht in 1948 voor de 75ste keer naar het heiligdom van O.L. Vrouw van het Hart in Sittard trok. De bedevaart van het thans zo'n 1.800 inwoners tellende Wijnandsrade is een van de allereerste die naar Sittard pelgrimeerde en zeker de 'langstkomende'. Bijzonder is ook dat nog steeds tussen 35 en 60 mensen de tocht van negentien kilometer naar Sittard te voet afleggen. Math behoort daar niet meer toe, maar begeleidt de tocht wel met een bestelbusje. Hij wil graag het beheerdersechtpaar van de kantine van de VV Puth danken dat zij de bedevaartgangers halverwege de route de gelegenheid bieden voor een sanitaire stop en een broodje met koffie. Dank geldt ook de Sittardse politie waar de muzikanten hun uniform kunnen aantrekken en eveneens de mogelijkheid tot toiletbezoek bestaat. Veel processiegangers zijn er volgens Marell van overtuigd dat er meer is tussen hemel en aarde dan wel eens wordt aangenomen. 'Veel mensen zien de bedevaart naar Sittard mede in dat verband als een tijd van bezinning. Hij weet ook dat veel wensen van de pelgrims verhoord worden. 'Ik ben ervan overtuigd dat wonderbaarlijke genezingen en verhoringen bestaan en dagelijks voorkomen'.

Evenals vele andere bedevaartgangers steekt hij in de basiliek regelmatig een kaarsje op voor kinderen, kleinkinderen en familie. Ook koopt hij wel eens zaken als rozenkransen of souvenirs. Bijzonder mooi vindt hij de plechtige hoogmis 'met veel wierook', waarbij de opluistering door het eigen gemengd kerkelijk zangkoor Caecilia nog een extra dimensie aan de plechtigheid en de feestvreugde toevoegt'.

Harrie Bronnenberg

Math Marell

Aankomst van de bedevaart bij de Basiliek

Naar alle schijn

Recensie van een bundel columnns

Een goed idee van de uitgever van Nuth & Omstreken om de columnns die Jacques Jetten in de periode van december 2006 tot april 2008 schreef, in een bundeltje opnieuw uit te brengen. Het boekje in het formaat waarin columnns doorgaans verschijnen, wordt ingeleid door oud-burgemeester Headly Binderhagel, die blijkbaar erg ingenomen is met de columnist die hij heeft leren kennen als raadslid. Hij ziet Jacques als een veelzijdige mens die als geen ander de kunst en de magie van de taal verstaat. De superlatieven horen eerder bij Binderhagel dan bij Jacques, daar moet je een beetje doorheen prikken, maar die magie van de taal is natuurlijk wel waar het om draait en waarom het goed is de columnns voor vergetelheid te behoeden. Bijvoorbeeld daar waar hij in column 59 “Vriend” na iedere alinea de kernzin “Soms is men je vriend zolang het uitkomt” herhaalt. Die herhaling werkt als een toverstok, waarmee de wethouders verdiend klopp krijgen. Hier treedt de taal op als actor, niet de schrijver. Of in column 43 “Smerig”, waar beschreven wordt dat twee politieagenten midden op de dag achter een boom aan de Eykenderweg automobilisten die harder dan 30 km rijden staan te flitsen: “Achter de boom stonden twee smerissen, ze pasten precies. Normaal gesproken betitel ik politieagenten niet zo, maar soms kun je in je woordkeuze enig misprijzen verpakken. Dat was wel toepasselijk, want deze agenten bedienden een camera die snelheidsovertredingen vastlegt. Om zich beter te verschuilen, hadden ze zelfs hun pet afgezet. Je moet er wat voor over hebben om boeven te vangen.” Van dit taalgebruik druipt het sarcasme af en in een column mag dat, moet zelfs. Een zinnetje als in column 29 “Willen=kunnen”: “Wat is het verschil tussen Nuth in 1907 en Nuth in 2007? Het enige dat mij te binnen schiet is honderd jaar” is zo dodelijk als een guillotine. Als je de columnns achter elkaar leest, moet je wel tot de conclusie komen dat de columnist aansluiting van Nuth bij Parkstad Limburg absoluut niet ziet zitten. En dat terwijl het nieuwe College

van B&W dat tegen de heersende opvattingen van de Nuthse bevolking in toch weer wil doen. Jetten lanceert in Column 41 “Pikvogelen” het voorstel om Heerlen op te delen aan de omliggende gemeenten, waarmee het probleem zou zijn opgelost. Hij zit hier op dezelfde lijn als de pas overleden Thijs Wöltgens, die dat ook al eens heeft geopperd. Maar in column 25 “Calimero” pleit hij onversneden voor handhaving van Nuth als zelfstandige kern: “ Dan rest nog de klassieke rol van Calimero: zij zijn groot en ik is klein en dat is niet eerlijk. Volgens mij kun je dat heel lang volhouden.” Het is een opvatting die aansluit bij een eerdere vergelijking van Jetten, toen hij Nuth een Asterixdorpje noemde dat de strijd met de heirscharen glansrijk aankan.

Columns behoren humor te bevatten. Die treffen we in ruime mate aan en dat verzacht ook de kritiek die in ruime mate over de bestuurders wordt uitgestrooid. Typeringen zijn raak, zoals in 30 “Mariakaakje” hoe Limburgers in Den Haag onophoudelijk niet serieus worden genomen als ze met hun vlaaien naar het westen afreizen. Of de gouverneur die tegen wil en dank zijn FC Frissen bleef bepleiten. Wilders en zijn partijgenoten komen er ook niet best af als de columnist zijn film “Fitness” uitbrengt, evenmin oud-minister Heinsbroek die de verkeersregels aan zijn laars lapt. Gelukkig zijn er algemene onderwerpen, die vol met weetjes staan en die ook wel een filosofische achtergrond hebben. De titel van het boekje verwijst naar de laatste column, waarin alles uiteenspat als een zeepbel omdat het maar schijn was. Het bundeltje is voor € 5,- te koop bij kantoorboekhandel Claessens te Nuth en bij de schrijver (Rhodestraat 14) in Wijnandsrade en dat is niet teveel voor herlezing van columns van een insider, die alleszins leesbaar reflecteert op wat er in de afgelopen anderhalf jaar is gebeurd.

Frans Dautzenberg

Heimwee naar de vorige eeuw

Het is de 18de februari van het jaar 1998. De buurtvereniging van Swier organiseert een gezellige avond in het plaatselijke café. Tijdens deze avond vraagt de voorzitter Hub Ritzen de aanwezigen om een ogenblik stilte. Na een korte toespraak overhandigt hij mij een prachtig ingelijst document waarin ik tot erelid wordt benoemd van de plaatselijke buurtvereniging. ‘Zulks voor onbepaalde tijd op grond van verdiensten jegens de buurtschap Swier’. Dit alles naar aanleiding van de publicatie van ‘Swier een gehucht dat echt bestaat’. Een jaar eerder mocht ik dit boek in hetzelfde café promoten. Kort voor het uitkwam, had ik al diverse pogingen ondernomen om mijn dagboek – dat ik als jongen van vijftien jaar na de bevrijding in Swier had begraven – terug te vinden. Het zou een te lang verhaal worden om dit hier in alle details te vermelden. Het staat uitvoerig in mijn onlangs verschenen boek ‘Heimwee naar de vorige eeuw’ beschreven.

Waarom een nieuw boek, dat deels over Swier en Wijnandsrade gaat? Na het verschijnen van ‘Swier een gehucht dat echt bestaat’ kwamen er ongelofelijk veel reacties. Zelfs een telefoongesprek van driekwartier vanuit Australië; een geëmigreerde bewoonster uit Swier, die mij vertelde het boekje wel tien keer gelezen te hebben. De overige reacties kwamen er op neer, dat men graag wilde weten hoe het verder met mij – na mijn periode in Swier – is gegaan. Voor mij waren er toen een paar dingen duidelijk. Als ik ging schrijven over mijn periode na Swier moest ik ook schrijven over mijn periode voordat ik naar Swier kwam. Daarnaast ging ik er vanuit dat ik mijn dagboek zou terugvinden en dat ik alle details eruit aan het slot had kunnen vermelden; dit mede gezien de historische waarde ervan. Mijn oorlogsdagboekje heb ik jammergenoeg nog altijd niet kunnen achterhalen. Dit alles door een gebrek aan een goede detector.

'Heimwee naar de vorige eeuw' is de titel van mijn nieuwe boek. Het eindigt met de volgende zinnen: 'Stoppen met iets waar je zo dicht bij bent en waarvan je weet dat je nog niet alles in het werk hebt gesteld om dat doel te bereiken, is een bittere pil. Wellicht had grondradar meer succes opgeleverd'.

(Heimwee naar de vorige eeuw, W.B. Dubois, uitgeverij Calbona, 274 blz., ISBN-13: 978-90-71343-70-4).

Wim Dubois

Interesse in 'Heimwee naar de vorige eeuw'? Het boek kost € 24,50 (inclusief verzendkosten) en kan bij de auteur worden besteld: f2hwbdubois@hetnet.nl

*Wim Dubois bij de publiekspresentatie van zijn vorige boek in 1997
(rechts op de foto Harrie Krutzen)*

Marcia Luyten vol warmte over Wijnandsrade

*Marcia op 5-jarige leeftijd
(foto uit familie-archief)*

Haar wereld zigzagt tussen Kampala, Oeganda, en Amsterdam. Waar ze als econoom, cultuurwetenschapper maar bovenal als journalist bewogen schrijft over dat wat haar verbaast of ergert. Even voorstellen: Marcia Luyten, ook en graag thuis in Wijnandsrade waar ze in dit interview vol warmte op terugblijkt.

Hangt, staat of ligt er iets in uw huis in Kampala dat herinnert aan Wijnandsrade? En dat u bij brand als een van de eerste spullen in veiligheid zult brengen? In de boekenkast naast mijn werktafel staat een foto uit 1964. Het zijn mijn vader en moeder op de avond dat ze elkaar hebben leren kennen, dansend op de kermis van Wijnandsrade in een zaaltje van het café dat toen l'Ortye heette.

Aannemend dat u toch zeker twee keer per jaar even op bezoek bent bij uw ouders in Wijnandsrade geeft u dat een gevoel van terugbladeren in een kinderboek? Kortom, hoe voelt Wijnandsrade als je inmiddels heel Afrika en de halve wereld hebt gezien? Een kinderboek waar wel wat plaatjes uit zijn gescheurd. Want in Wijnandsrade ging ik met een klein rood portemonneetje alleen naar 'de sjechter' op een leeftijd dat ik mijn eigen kinderen niet alleen naar de winkel stuur – niet in Kampala en niet in Amsterdam. De slager, de IFA en de Post zijn er niet meer. Verder is er nostalgie over wat er wel allemaal nog is. Wilgen aan de waterkant van de Hulsbergerbeek waar we met lagere schoolvrienden woensdagmiddagavonturen

bedachten en beleefden. Het oude handbalveld op gras in wat nu de Paap is, waar ook weer genoeg bomen en bosjes waren om je te verstoppert. En winterplaatjes: de bevroren vijver waarop ik leerde schaatsen en die toen heel groot leek. Net als het bos dat in mijn jeugd een woud was. Dubbel zijn die gevoelens ook weer. Terwijl ik als kind zeer gelukkig was in het zo vertrouwde, veilige Wijnandsrade en ik meende dat verhuizen een van de ergste dingen was die je konden gebeuren, kon ik als 16-jarige haast niet meer wachten om weg te gaan.

Zijn er favoriete plekken in dit stille dorp waar doorgaans nog geen auto uit de bocht wil vliegen? De kerkvijver en De berenkuil, twee mooie plekken waar ik met warme herinneringen aan terugdenk.

Af en toe noemt u Wijnandsrade in uw altijd bewogen columns. Bijvoorbeeld in 'Draaglijk licht engagement' (VK 24 december 2005). Daarin legt u een jonge vrouw van begin dertig over de knie omdat ze rijbeurt van kinderen van het handbalteam wil afkopen. Ook in andere publicaties zoals recentelijk in 'Ziende blind in de sauna' keert u zich fel tegen bijvoorbeeld het feest-idealisme. Hebt u die gebalde schrijfvuist van thuis meegekregen? Het was vanzelfsprekend dat je actief was in het gemeenschapsleven. Ik mocht me aansluiten bij elke club, maar eenmaal ergens lid, was spijbelen ondenkbaar. Ook al ben ik tegenwoordig eigenlijk lid van geen enkele club, een gevoel dat je medeverantwoordelijk bent voor je omgeving, heb ik beslist van huis uit meegekregen.

Komt u in Oeganda c.q. Afrika situaties tegen, waarvan u denkt: net Wijnandsrade!! Of: precies bronsgroen Limburg!! Alleen omdat ze extreme uitersten zijn. Het ene een kleine, veilige gemeenschap waarin iedereen elkaar kent en vertrouwt. Waarin veel voorspelbaar is en er behalve de slager, IFA en het Postkantoor weinig business was. Het ander een grote stad als een jungle waarin ook veel burenen vreemden zijn, waar je moet opletten voor malariamuggen,

cobra's in de tuin en kamikaze-bestuurders op de weg, voor vervuild kraanwater, kinderontvoerders en het alom tegenwoordig bedrog. Maar waar het gonst als in een bijenkorf, waar op elke vierkante meter en van 's morgens vroeg tot laat in de avond handel wordt gedreven.

Getrouwd met een creatieve avonturier en verguld met drie kinderen, zo valt op te maken uit een summier doopceeltje. Is uw echtgenoot een Nederlander? En leert u uw kinderen enkele Limburgse woorden of gebruiken zoals nonnevotte bakken? Haha, een paar ja. Foemele en knoevele. Foetele en sjoemele. Küh-me - het zuchten zoals mijn net geboren Loic dat doet - en 'un klèn prietje' als mijn dochter van twee ondeugend is. O ja, en dan nog even over mijn man: ik ben getrouwd met een gemoedelijke Brabander."

Hans Toonen

Marcia (foto uit familie-archief)

Vers bloed

Op 9 september 2008 werd Yves geboren, zoon van Ruud Kerckhoffs en ons jongste bestuurslid Esther Steins. De toekomst van onze heemkundevereniging is verzekerd!

Heemkundevereniging Vrienden van Wijnandsrade

Opgericht op 22 december 1981 als de stichting Vrienden van Wijnandsrade Sinds 1994 notarieel geregistreerd als een heemkundevereniging

Website: www.vriendenvanwijnandsrade.nl

Dagelijks bestuur

Voorzitter	Wilfried Dabekaussen (045 – 524 13 20)
Vice-voorzitter	Jack Jetten (045 – 524 11 35)
Secretaris	Wiel Oehlen (045 – 524 48 98, e-mail: w.oehlen@planet.nl)
Penningmeester	Rein Krikke (045 – 565 01 21)
Ledenadministrateur	Ria Marell (045 – 524 51 67)

Algemeen bestuur

Thei Bindels (045 – 524 30 08)
Marianne den Boer-Bloebaum (045 – 524 41 32)
John Bruls (045 – 524 38 57)
Hub Gerards (045 – 577 87 12)
Arnold de Haas (045 – 524 43 72)
Jan Jansen (045 – 524 26 96)
Henk van Malkenhorst (045 – 524 23 44)
Math Marell (045 – 524 17 05)
Zef Meessen (045 – 524 35 79)
Jos L'Ortye (045 – 524 12 08)
Esther Steins (06 – 23 45 49 19)
Jan van der Zee

Erevoorzitter

F. Cortenraad, J. Jansen

Ereleden

J. Berger, H. Beckers, H. Binderhagel, T. Bloebaum-Habets, E. Coenen-Vaessen, S. Cox, J. Habets, J. Jetten, T. Kickken-Senden, J. Luijten, H. van Malkenhorst, M. Marell, Z. Marell, Z. Meessen, J. en A. Pijls-Emonds, C. Rutten, A. Teheux, J. van der Zee

‘Bulletin Wijnandsrade’ verschijnt twee keer per jaar. Een abonnement kost minimaal € 7,50 per jaar (de meeste leden betalen spontaan een hoger bedrag). Wij gaan ervan uit dat de leden die ‘Bulletin Wijnandsrade’ per post ontvangen dit bedrag zelf verhogen. Mocht u uw bijdrage over 2008 nog niet hebben betaald. Ons rekeningnummer (voor contributie en donaties) is: 13.77.36.371, ten name van heemkundevereniging Vrienden van Wijnandsrade, Opfergeltstraat 3-f, 6363 BW Wijnandsrade.

**Het bestuur en de redactie van de heemkundevereniging
wensen alle Vrienden van Wijnandsrade**

PRETTIGE KERSTDAGEN EN EEN VOORSPOEDIG 2009!

Bulletin Wijnandsrade, ISSN-nummer: 1574 – 2245